

OKUL ORTAMINDA EBEVEYNLERLE ÇALIŞMAK: GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER

ARAŞTIRMA MAKALESİ

**Cem GENÇOĞLU¹, Haktan DEMİRCİOĞLU²,
Selen DEMİRTAŞ ZORBAZ³, Samet EKİN⁴**

1 Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Temel Eğitim Genel Müdürlüğü, Ankara, cemgencoglu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-2589-8673.

2 Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Ankara, hdemircioglu@hacettepe.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0002-5092-1698.

3 Dr. Öğr. Üyesi, Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı,
Ordu, selenpdr@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0040-9095.

4 Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ağrı,
ekinsamet@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9212-1285.

Geliş Tarihi: 24.04.2019 Kabul Tarihi: 14.05.2019

Öz: Eğitim sürecinin başarılı sonuçlara ulaşmasının önemli koşullarından biri de öğrencinin gelişimini desteklemek veya mevcut soruna müdahale etmek için ebeveynlerin de eğitim sürecine dahil edilerek onlardan destek ve yardım alınmasıdır. Bu açıdan bakıldığında okullarda çalışan rehber öğretmenlerin nitelikli hizmet verme ihtiyacı duyulan paydaşlardan birisi de kaçınılmaz olarak öğrencilerin yanı sıra öğrencilerin anne-babaları ya da bakım verenleridir. Bu çalışmada rehber öğretmenlerin ebeveynlerle okul ortamında çalışırken ihtiyaçlarını ne olarak belirlediklerinin, ebeveynlere ne gibi hizmetler sunduklarının, ebeveynlerle çalışırken ne tür güçlüklerle karşılaştıklarının ve çözüm önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji modeline göre tasarlanmış çalışmada, Ankara ilinde görev yapan 69 rehber öğretmen ile yarı yapılandırılmış formlar aracılığıyla yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin dökümü yapılmış ve içerik analizi yöntemiyle kodlar ve temalar belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre ebeveynlere en çok sunulan hizmetler; seminer verme, aile eğitimi ve bireysel görüşme yapma iken, ebeveynlerle çalışırken en çok karşılaşılan güçlükler; ebeveynin çocuktaki sorunu reddetmesi, değişime direnç ve ebeveyn katılımının sağlanması olmuştur. Katılımcılar karşılaşılan güçlüklerle çözüm olarak; aile eğitimlerinin daha sıklıkla yapılmasını ve toplumdaki rehberlik algısının değiştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasını ve idareci-öğretmen- rehberlik servisi iş birliğini önermişlerdir. Son olarak katılımcılara göre ebeveynlerin en büyük ihtiyaçları çocuklarının gelişim dönemi özelliklerini bilme, anne-baba tutumları hakkında bilgi eksikliği ve iletişim becerilerini arttırmalarına yönelik çalışmalar olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aile Katılımı, Aile Eğitimi, Okul Psikolojik Danışmanı, Rehber Öğretmen

WORKING WITH PARENTS IN SCHOOL: STRENGTHS AND DIFFICULTIES

Abstract:

One of the most important constraints for the success of the education process is to support the development of the student or to intervene the existing problem via including the parents in the education process by getting their support and assistance. From this perspective, one of the stakeholders who needs to be provided with qualified service by the school counselors is inevitably the parents or caregivers of the students as well as the students themselves. The aim of this study is to determine the needs of the school counselors when working with parents in the school environment, what kind of services they provide to parents, what difficulties they encounter when working with parents and their solutions to overcome these difficulties. In the study, which was designed according to phenomenological model of the qualitative research methods, face-to-face interviews were conducted via semi-structured forms with 69 school counselors working in Ankara. Interviews were decrypted and codes and themes were determined via the content analysis method. The findings of the research show that the most frequently offered services to parents are; seminar, family training and individual interviewing while the most common difficulties encountered when working with parents are; parents' denial of the problem the child has, resistance to change and parental participation. As a solution to the challenges faced by the interviewees the following solutions were proposed; family training should be conducted more frequently and some steps to change the perception of counseling services in the society should be taken and the co-operation among the administration, teacher and guidance services should be promoted. Finally, according to the participants, what the parents needed most were reported as the knowledge on the developmental characteristics of their children, lack of knowledge about parental attitudes, and increasing the communication skills.

Key Words: Parent involvement, Parent training, Psychological Counselor, School Counselor

Giriş

Ebeveyn olmanın en önemli yükümlülüğü çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal alanlardaki ihtiyaçlarını karşılayarak sağlıklı bir birey olarak geleceğe hazırlanmasını sağlamaktır. Geleceğe hazırlanmanın esasını oluşturan eğitim sürecinde ebeveynlerin aktif rol alması gerekmektedir. Çocuk ailede başladığı öğrenme sürecine kurumsal olarak okulla devam etmekte fakat okul öğrenmelerinin başarılı ve kalıcı olabilmesinin gereği olarak ailenin okul ile iş birliği içerisinde olması gerekmektedir. Bu durum çağdaş eğitim sistemlerinin temel varsayımları arasında kabul edilmektedir (Jeynes,

2011). Ailenin eğitim sürecinde aktif rol almasını sadece akademik başarı ile aynı zamanda çocuğun sosyal ve psikolojik anlamda iyilik hâli ile ilişkilendiren araştırmalar bulunmaktadır (Bryan, 2005; Bryan ve Holcomb-McCoy, 2007; Patrikakou, 2008; Hornby, 2011; Yoder ve Lopez, 2013). Eğitimde başarısızlık nedenleri arasında ilk sırada veli ilgisizliği gelirken (Akbaba Altun, 2009), aile katılımı öğrenci başarısını artırmakta ve öğrencilerin olumsuz davranışlarının azalmasına yol açmaktadır (Jeynes, 2011). Ailenin okul ve öğretmenle iş birliği yapmasını ailenin eğitimi, çocuğun durumu, inanç ve beklentileri, kültürel ortam, velinin zaman ve yaşam gereksinimleri, bilgi eksikliği ve okul çevresi etkilemektedir (Patrikakou, 2008; Hornby, 2011).

Epstein (1995) okuldaki eğitim sürecine ailelerin katılımı ve okul – aile iş birliğinin sağlanmasının okul programlarının geliştirilmesine, okul ikliminin iyileştirilmesine, aile hizmetleri ve desteklerinin sağlanmasına, ailelerin çocuğun eğitimine ilişkin becerilerinin artırılmasına, aileler arasında etkileşim ve iletişim oluşturulmasına ve öğretmenlerin işlerine katkıda bulunulmasına yardımcı olacağını ifade etmektedir. Buna göre okul ve aile arasındaki sıkı etkileşim sayesinde öğrenciler yaratıcı düşünme, başarılarına yardım etme ve okula devam etmenin önemi hakkında çok sayıda olumlu mesajlar alabilecektir. Aile, okul ve toplum arasındaki ilişkileri ve iş birliğini artırmak öğrenci davranışlarını geliştirmenin ve disiplini sağlamanın yollarından biri olarak önerilmektedir (Epstein ve Sheldon, 2002).

Okullarda görevli psikolojik danışmanlar; sınıf rehberliği uygulamaları, bireysel ve küçük grup psikolojik danışma uygulamaları, ilgi ve yetenek belirleme çalışmaları, özel eğitim gerektiren öğrencilerle ilgili çalışmalar, konsültasyon, okul gelişim süreçleri vb. mesleki rehberlik uygulamalarının yanı sıra velilerle iletişim ve bilgi verme faaliyetlerinden sorumlu tutulmaktadır (Campbell, ve Dahir, 1997). Diğer taraftan günümüzde rehberlik servisi ve okul psikolojik danışmanlarının tanıtım, geliştirme, koordine etme ve iş birliği ağını geliştirmedeki rolü, özellikle çeşitli kişi ve kuruluşlarla, topluluklarla, diğer okullarla, sivil toplum örgütleri ile kültür ve spor kurumları ve en nihayetinde ailelerle iletişim bağının güçlendirilmesi açısından öne çıkmaktadır (Mrvar ve Mazgon, 2017).

Okul-aile iş birliği tüm öğrencilerin akademik, kariyer ve sosyal / duygusal gelişimlerini arttırmaktadır. Okul psikolojik danışmanları bu ortaklıkları kurmaya, yönetmeye, kolaylaştırmaya, değerlendirmeye ve iş birliğine dayalı ilişkilerin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik yeni roller kazanmaya başladılar (Bryan ve Holcomb-McCoy, 2007; Epstein ve Van Voorhis, 2010). Epstein ve Van Voorhis (2010) okul psikolojik danışmanlarına, okullarının hedeflerine yönelik ortaklık programlarını planlamak, uygulamak ve değerlendirmek için diğer eğitimciler, ebeveynler ve paydaşlarla birlikte çalışarak çalışma zamanlarının en az % 20'sini ayırmayı önermektedir.

Buna göre etkili okul psikolojik danışmanları, okul rehberlik programlarının sağlıklı olarak yürütülmesinde paydaşlarının farkındadır. Ayrıca son zamanlarda, okul

psikolojik danışmanlarının öğretim yılı boyunca aileler de dâhil olmak üzere iş birliğinin koordinesi konusundaki sorumlulukları sıkça dile getirilmektedir. Okul psikolojik danışmanları ile okullarındaki öğretmenler arasındaki etkileşimin, eğitimin tüm paydaşlarının koordinasyonunda aktif rol alması gerekmektedir (Epstein ve Van Voorhis, 2010).

Amerikan Okul Danışmanları Derneği (ASCA) okul ve toplum ortaklıkları oluşturmada ve kapsamlı bir okul rehberlik programının uygulanmasında öğrenciler, aileleri, okul personeli ve toplum üyeleri ile birlikte çalışan okulun sosyal kaynakları konusunda okul psikolojik danışmanının rolünü şu şekilde ifade etmektedir (ASCA, 2016);

- Öğrencinin akademik, kariyer ve sosyal / duygusal gelişimini desteklemek,
- Okul topluluğunu ilgili topluluk kaynakları hakkında bilgilendirmek,
- Aile üyeleri ve topluluk paydaşları ile iş birliğini aktif bir şekilde sürdürmek,
- Okul-aile-toplum ortaklığının başarılı bir şekilde uygulanmasının önündeki engellerin kaldırılması için tüm paydalarla iş birliği çalışmaları yapmak.

Görüleceği üzere okul psikolojik danışmanlarının ailenin eğitim süreçlerine katılımdaki rolü geçmişte çocukları ile ilişkiler ve sorunların çözümü ile sınırlı iken günümüzde bu rol, okul ve aile iş birliğinin gelişmesinde aracılık bağlamında geniş bir boyuta dönüşmüştür.

Okullarda rehberlik hizmetleri kapsamında yürütülen faaliyetler; bireyi tanıma, psikolojik ölçme araçlarının uygulanması, yönlendirme ve yerleştirme, psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale, danışmanlık tedbiri ve aile rehberliği olarak tanımlanmıştır. Okullarda çalışan psikolojik danışmanlar hem öğrencilere hem de ailelerine karşı rehberlik hizmetlerinin sunulmasından sorumludurlar. Yüksel-Şahin (2008) tarafından okullardaki rehberlik hizmetlerinin öğrenci gözünden değerlendirildiği bir çalışmada öğrencilerin sırasıyla konsültasyon, yöneltme-yerleştirme, izleme, çevre ve veli ile ilişkilerin düzenlenmesi, oryantasyon, araştırma ve değerlendirme, bilgi toplama ve yayma, bireyi tanıma ve psikolojik danışma hizmetlerinin verildiğini düşündükleri ortaya konmuştur. Aslan ve Güven (2019) ise ailelerle yürütülen konsültasyon çalışmalarını incelemiş ve okul psikolojik danışmanlarının konsültasyon çalışmalarını önemli bulduklarını ve aynı zamanda ailelere verilen konsültasyon hizmetlerinin içeriğinde bireysel görüşmeler, seminer çalışmaları, ev ziyaretleri, grup çalışmaları, veli toplantıları, kitapçık ve broşür çalışmaları ve bibliyoterapi çalışmalarının yer aldığını ortaya koymuşlardır.

Literatür incelendiğinde okullarda verilen rehberlik hizmetleri ile ilgili çeşitli çalışmaların olduğu (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006; Karataş ve Şahin-Baltacı, 2013; Özabacı, Sakarya ve Doğan, 2008; Tatlıhoğlu, 2011; Yüksel-Şahin, 2008) ancak bu çalışmaların daha çok rehberlik hizmetlerini genel olarak ele aldığı, doğrudan ebeveyne verilen hizmetlere odaklanılmadığı görülmektedir. Oysaki ebeveynler, öğrencilerin

hayatlarının ayrılmaz bir parçası olup bu durumun etkileri eğitim – öğretim hayatına da yansımaktadır. Çelenk'e (2003) göre aile içi uyumun, ailenin destekleyici yaklaşımının ve ailenin okul etkinliklerine katılmasındaki çeşitliliğin, okul başarısı üzerinde önemli etkileri vardır. Bu nedenle ebeveynlere sunulan rehberlik hizmetlerinin neler olduğunun belirlenmesi önemli görülmektedir.

Okul ortamında ebeveynlere sunulacak hizmetlerin çeşitliliğini ve kalitesini arttırmak kadar bu hizmetlere ebeveynlerin gönüllü olarak katılımını da sağlamak gerekmektedir. Özeke-Kocabaş (2016) aile katılım programlarının yaygınlaşmasının, okul-aile ilişkilerinin güçlendirilmesi, öğrencilerin her yönden sağlıklı gelişimine katkı sağlaması ve farklı koşullara sahip birçok ailenin desteklenmesi açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Yapılan çalışmalar ebeveyn katılımının (Castro vd., 2015) ve baba katılımının (Jeynes, 2015) çocukların akademik başarısı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir.

Literatüre bakıldığında aile eğitiminin okul ortamında velilere sunulacak hizmetlerin başında geldiği görülmektedir. Tezel-Şahin ve Özbey'e (2007) göre aile eğitim programları, ailenin, çocukların okuldaki etkinliklerine de katılmalarını sağlamaktadır. Ailenin çocuklarının eğitimine katılmaları, eğitimin devamlılığını sağlamakta, çocukların kendine güven duygusu, akademik başarısı ve ailesi ile ilişkilerinde olumlu etkileri olmaktadır. Bununla birlikte aile eğitiminin amacı, ebeveynlerin özgüvenini güçlendirerek çocuklarının her alanda gelişimi için ebeveynlik becerilerini geliştirecek şekilde ailelere rehberlik etmek olarak görülmektedir (Arkan ve Üstün, 2010). Aile eğitimi, evlilik kurumu gerçekleşikten sonraki zaman dilimine bırakılmamalıdır. Küçük yaşlardan itibaren ailenin önemi üzerinde durularak özellikle sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmede her eğitim kademesinde ilgili konuları içeren dersler okutulmalıdır (Tezel-Şahin ve Özbey, 2007). Dolayısı ile sadece ebeveynler ile değil potansiyel ebeveynler ile çalışmanın da ne kadar önemli olduğu artık daha sık dile getirilmeye başlanmıştır.

Çelenk (2003)'e göre velilerin eğitimi çerçevesinde, öğrencilerin uyum, gelişim problemleri, ilgi, ihtiyaç ve yetenekleri konusunda veliler bilgilendirilmelidir. Aslan ve Güven (2019) tarafından yapılan bir çalışmada da okul psikolojik danışmanlarının çoğunlukla ebeveyn tutumları, ergenlik dönemi ve özellikleri, verimli ders çalışma yöntemleri ve aile içi iletişim ile ilgili konularda ebeveynlerle çalıştıkları ortaya konmuştur.

Ebeveynlerin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ihtiyaçlarının neler olabileceği ile ilgili çalışmalara bakıldığında daha çok özel yetenekliler ya da engelliler gibi özel gruplarda çocuğu olan ebeveynlere yönelik çalışmalar (Öztabak, 2018; Togay ve Güçray, 2018) yapıldığı görülmektedir. Örneğin; İhlamur (2017) tarafından yapılan bir çalışmada üstün yetenekli çocuğa sahip ebeveynlerin, sırasıyla çocuğun özellikleri, toplumsal destek, aile içi etkileşim, akranlar, ebeveyn özellikleri ve akademik özel-

liklere ilişkin danışmanlık hizmeti alma gereksiniminde olduğu saptanmıştır. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerle yapılan bir çalışmada da (McDavis, Lutter ve Lovett, 1982) ebeveynlerin okul psikolojik danışmanlarından öncelikle ilgi, destek ve cesaretlendirme bekledikleri ortaya konmuştur.

Okul ortamında ebeveynlerle çalışmak görüldüğü gibi rehberlik hizmetlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır. Ebeveynlerle çalışan rehber öğretmenlerin bu konuda yaşadıkları güçlükleri, çözüm önerilerini ve ebeveynlere sundukları hizmetleri belirlemek bu hizmetlerin kalitesini arttırmada yol gösterici olabilecektir. Bu nedenle bu çalışmada okul psikolojik danışmanlarının ebeveynlere ne gibi rehberlik hizmetleri sundukları, yaşadıkları güçlükler ile çözüm yolları ve ebeveynlerin ihtiyaçlarına yönelik görüşlerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden fenomenoloji modeline göre tasarlanmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, etkili, duygusal ve sıklıkla yoğun insan deneyimlerini çalışmak için oldukça etkili bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir (Merriam, 2013). Olgubilim olarak da adlandırılan fenomenolojik desen, farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu desen genel olarak rehber öğretmenlerin okul ortamında ebeveynlerle çalışırken ebeveyn ihtiyaçlarını ne olarak belirlediklerinin, ebeveynlere ne gibi hizmetler sunduklarının, ebeveynlerle çalışırken ne tür güçlüklerle karşılaştıklarının ve çözüm önerilerinin neler olduğunun belirlenmesinde mevcut bilgilerin ötesinde derinlemesine bilgi sağlayacağı düşünüldüğü için tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Geniş bilgi kaynaklarının derinlemesine araştırılmasına imkânı nedeniyle çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Çalışma grubu Ankara ilinde görev yapan 47'si kadın 22'si erkek olmak üzere toplam 69 rehber öğretmenden oluşmaktadır. Rehber öğretmenlerin 56'sı ilkökul düzeyinde 13'ü ise ortaokul düzeyinde çalışmakta olup 45'i psikolojik danışma ve rehberlik programı mezunu, 14'ü eğitim bilimlerinin diğer alanlarından ve 10'u da psikoloji, sosyoloji gibi farklı bölümlerden mezundur. Çalışma grubunun hepsinin psikolojik danışma ve rehberlik lisansına sahip olmaması sebebiyle çalışma grubundan bahsedilirken "okul psikolojik danışmanı" ifadesi yerine "rehber öğretmen" ifadesine yer verilmiştir. Örnekleme belirlenirken öğretim kademesi bakımından birbirine en yakın beklentilerin ve ihtiyaç-

ların şekillendirdiği ilkokul ve ortaokullarda görev yapan rehber öğretmenler tercih edilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma problemine uygun olarak araştırmacılar tarafından dört açık uçlu soru hazırlanmıştır. Hazırlanan sorular araştırma ekibinden bağımsız iki uzmana gönderilmiş ve soruların araştırma problemine uygunluğunu değerlendirmesi istenmiştir. Uzmanlardan alınan dönütler sonrası sorularda çeşitli dilbilgisi düzeltmeleri yapılmış ve forma son hâli verilmiştir. Formda bulunan dört soru, çalışmanın temalarını oluşturmaktadır. Bununla birlikte formun ilk kısmında cinsiyet, çalışılan eğitim kademesi ve mezuniyet alanı ile ilgili demografik amaçlı sorular bulunmaktadır. Katılımcılara bu sorular görüşmeci tarafından yüz yüze sorularak iletilmiş ve yanıtlar ses kaydıyla kayıt altına alınmıştır.

Veri Toplama Süreci

Ankara iline bağlı okullarda çalışan rehber öğretmenlerin listesi Millî Eğitim Bakanlığında temin edilmiş ve çalışmada yer alacak rehber öğretmenler Millî Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda en az on yıldır aktif olarak çalışan ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul edenler arasından seçilmiştir. Telefonla çalışma hakkında bilgilendirmeler yapıldıktan sonra görüşmeci ve katılımcıya uygun tarih ve saatler belirlenmiş ve görüşmeler her bir okulun kendi bünyesinde gerçekleştirilmiştir. Görüşme odasının kapısına içeride görüşme olduğuna dair uyarı işaretleri asılmış ve görüşmelerin okuldaki öğrenciler ya da personel tarafından bölünmemesi sağlanmıştır. Ses kayıtları için katılımcılardan sözel olarak izin alınmıştır. Ses kaydına izin vermeyenlerin cevapları görüşmeci tarafından hassasiyetle not edilmiştir. Çalışmanın güvenilirliği konusunda araştırmacılar tarafından birtakım önlemler alınmıştır. Öncelikle katılımcılarla karşılıklı oturulabilecek bir oturma düzeni ayarlanmış ve odadaki dikkat dağıtıcı öğelerin olabildiğince azaltılmasına dikkat edilmiştir. Görüşme sırasında görüşmecinin psikolojik danışman olmasından hareketle psikolojik danışma becerileri kullanılarak ilişki oluşturulmasına özen gösterilmiştir. Bu yolla katılımcıların kendilerini daha rahat hissetmeleri sağlanmıştır. Katılımcılarla görüşülürken ses kayıt cihazları katılımcıları rahatsız etmeyecek şekilde yerleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Rehber öğretmenlerin ebeveynlere yönelik okul ortamında verilen rehberlik hizmetlerine ilişkin düşüncelerinin araştırıldığı bu çalışmada, kodlama kategorilerinin doğrudan metin verilerinden türetildiği, yaygın olarak kullanılan nitel veri analiz yöntemlerinden olan geleneksel içerik analizi yöntemi (Hsieh ve Shannon, 2005) kullanılmıştır.

Görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları araştırmacılar tarafından herhangi bir ekleme ya da çıkarma yapılmadan bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Öncelikle araştırma ekibinden görüşmelerde bulunmayan bir kişi dokümanları incelemiş ve katılımcıların yanıtlarını kodlamıştır. Daha sonra araştırma ekibinden başka bir araştırmacı aynı dokümanları kodlamıştır. Her iki araştırmacının da birbirinden bağımsız olarak oluşturdukları kodlar karşılaştırılarak farklı kodlanan ifadeler olup olmadığına bakılmıştır. Böylelikle ortak bir kod listesi oluşturulmuştur. Kod listesine göre kodlamalar tamamlandıktan sonra iki araştırmacı kodları incelemiş ve ilk soru için rehberliğin okul içindeki rolleri dikkate alınarak kategoriler oluşturulmuştur. İkinci soru için ise rehber öğretmenlerin okul içindeki görevleri göz önünde bulundurularak kategoriler oluşturulmuştur. Daha sonra diğer araştırmacıların da katıldığı bir panel düzenlenmiş ve kodlardan oluşturulan kategoriler incelenerek kodlar ve kategoriler üzerinde hem-fikir olunmuştur.

Bulgular

Bu bölümde elde edilen bulgular dört tema altında toparlanmıştır. Her bir temaya ilişkin oluşturulan kategoriler ve kodlar verilerek her tema için çeşitli katılımcı ifadelerine yer verilmiştir.

1. Rehber öğretmenlerin ebeveynlere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan “*Anne babalara yönelik gerçekleştirdiğiniz faaliyetler nelerdir?*” sorusu bu çalışmanın ilk temasını oluşturmaktadır. Katılımcıların ebeveynlere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetlere ilişkin kategorileri ve kategorileri oluşturan kodlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Rehber öğretmenlerin ebeveynlere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler

Tema	Kategori	Kod	f
Faaliyetler	Oryantasyon	Oryantasyon	2
	Bireyi tanıma / Müdahale planı	Ebeveynlerden biriyle görüşme	31
		Aile görüşmesi	2
	Bilgi verme	Seminer	51
		Bülten	2
		Pano	1
		Veli toplantıları	5
		Ev ziyaretleri	6
	Grup rehberliği	Grup çalışması	1
	Müşavirlik	Müşavirlik	1
Bilinçli farkındalık kazandırma	Aile eğitimi	32	

Tablo 1’de görüldüğü gibi katılımcıların sadece ikisi oryantasyon kapsamında hizmet sunduklarını ifade etmişlerdir. Bu durumu ilkokulda çalışan erkek bir rehber öğretmen şu ifadeleriyle dile getirmektedir: *“Birinci sınıf velilerine oryantasyon çalışmalarını yapıyoruz, uyum sürecinde güçlük yaşayan velilerle bir danışma süreci de geçirebiliyoruz.”* İlkokulda çalışan kadın rehber öğretmen ise *“Sene başında da çok önemli olan veli oryantasyon toplantılarını yapıyoruz. Bunu lisede çok yapamıyorsun. Ben lisede de çalıştım dört yıl kadar ama ilkokulda yapabiliyorsun. Veli oryantasyonunda özellikle birinci sınıfa başlayan çocukların velilerini topluyorsun, onların uyumu için...”* ifadeleriyle özellikle ilkokulda oryantasyon hizmetlerinin öneminden bahsetmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu bireyi tanıma hizmet alanı kapsamında velilerle bireysel görüşme yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bu koda örnek olarak ilkokulda çalışan erkek bir rehber öğretmenin şu ifadesi verilebilir: *“...ağırlıklı olarak bireysel bire bir ailelere ulaşmaya çalışıyoruz. Yani okul açıldığından bu yana rehberlik servisimiz olarak sabahçı öğlenci olarak baktığımızda yaklaşık olarak yüz elliden fazla anne babanın rehberlik servisine ulaştığını ve bu konuda yardım istediğini, iletişim hâlinde olduğumuzu söyleyebilirim.”* Aynı zamanda *“Çocuğu için bireysel görüşmeler yapmaktayım.”* ifadesinde bulunan ilkokul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı, velilerle öğrenciler için bireysel görüşmeler yaptığını belirtmektedir.

Bilgi verme hizmet alanında ise çoğunlukla seminer düzenlendiği görülmektedir. İlkokulda çalışan kadın bir katılımcı *“...talep doğrultusunda madde bağımlılığı olsun, okula uyum olsun, şiddetle ilgili yine ailelere yönelik dönemsel seminerlerimiz oluyor.”* sözleriyle verdikleri seminer hizmetlerini vurgulamaktadır. İlkokulda çalışan başka bir kadın katılımcı ise sundukları seminer hizmetlerini şu şekilde ifade etmektedir; *“Veli seminerlerimiz var. Bu bölgenin ihtiyacına göre yaptığımız ve rehberlik ve araştırma merkezinin isteği doğrultusunda yaptığımız seminerler var. Mesela bu ay içerisinde madde bağımlılığını anlatmak zorundayız. Cinsel ihmal ve istismar, yas-kayıp gibi konularla ilgili seminerler yapmamız gerekiyor. Aynı zamanda bizim bölgemizle ilgili olan konularda da seminerlerimiz var.”* Bununla birlikte katılımcıların çok azı bülten veya pano hazırlama yöntemlerinden yararlanmaktadır. Örneğin ilkokulda çalışan kadın bir katılımcı bülten çalışmalarını şu şekilde aktarmıştır *“Velilerimizin bazı konularda bilgileri var ama bu bilgileri zenginleştirmek de gerekli. Bu tarz durumlar olursa onlara yönelik bültenler hazırlıyorum. Ekim, kasım gibi her ayın bir bülteni ve bu bültenlerin konuları var.”*

Grup rehberliği kapsamında sadece bir erkek ortaokul rehber öğretmeni grup çalışması yaptığını *“Biz kendi okulumuzda hem açık hem de kapalı gruplar yaptık. Açık gruplarda daha çok veliye ulaşmayı hedefledik ve ulaştık.”* sözleriyle ifade etmiştir. Müşavirlik hizmeti de yalnızca bir kez, ortaokulda çalışan bir kadın rehber öğretmenin *“Ebeveynlere yönelik müşavirlik de yapılmakta.”* ifadesinde yer almıştır.

Bilinçli farkındalık kategorisinde ise yapılandırılmış sistemli eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri değerlendirilmiştir. Bu kategoride rehber öğretmenlerin hemen hemen

yarısının aile eğitimleri düzenledikleri görülmektedir. Bu eğitimden ilkökul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı "...7-19 yaş Aile Rehberliği Programı oluyor. Paket ya da modüller aile eğitimleri oluyor." sözleriyle bahsetmektedir. Ortaokul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı ise "Bunu çalıştığımız okuldaki ya da bölgedeki ihtiyaca göre düzenliyoruz. Örneğin aile tutumları ile ilgili bir sıkıntı hissediyorsak ona yönelik belki bir oturumluk belki daha fazla oturumları olan eğitimler yapıyoruz." ifadesinde aile eğitimlerini nasıl yapılandırdıklarını anlatmaktadır.

Aynı zamanda rehber öğretmenlerin pek azı ev ziyaretleri yaptığından bahsetmiştir. Kadın bir ilkökul rehber öğretmeni bu durumu şu sözleriyle dile getirmektedir "Veli ziyaretlerine gidiyoruz. Her yıl belli alanlar belirliyoruz örneğin geçen yıl kaynaştırma öğrencilerinin velilerine veli ziyareti yaptık. Bu sene parçalanmış ailelerin veli ziyaretini, özel eğitimin veli ziyaretini yapmayı planlıyoruz. Dolayısıyla veli bizim için eğitimin çok içerisinde."

Rehber öğretmenlerin ebeveynlere yönelik gerçekleştirdiği faaliyetler teması genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu Bilgi Verme faaliyetleri kapsamında "seminer" çalışması yaptıklarını ifade etmektedir. Ardından Bilinçli Farkındalık kategorisinde "aile eğitimi" faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bu çalışmaları Bireyi Tanıma / Müdahale planı kategorisinde "ebeveynlerden biri ile görüşme", "ev ziyaretleri" ve "veli toplantıları" izlemektedir. Faaliyetlerin gerçekleştirilme yoğunluğu dikkate alındığında önceden yapılandırılmış, sistematik hâle getirilmiş ve okulun ihtiyaçları doğrultusunda modüler biçimde yeniden kurgulanabilen çalışmaların rehber öğretmenlerce sıklıkla kullanıldığı gözlemlenmektedir.

2. Ebeveynler ile çalışırken karşılaşılan güçlükler

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan "Öğrencilerinizin anne babaları ile çalışırken karşılaştığınız güçlükler neler?" sorusu bu çalışmanın ikinci temasını oluşturmaktadır. Katılımcıların ebeveynlerle çalışırken karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin cevaplarının kategorileri ve kategorileri oluşturan kodlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ebeveynler ile çalışırken karşılaşılan güçlükler

Tema	Kategori	Kod	f
Güçlükler	Hizmetlere katılım	Baba katılımı	6
		Ebeveyn katılımı	18
	Çalışan ebeveyn	Zaman yaratamama	2
	Sağlıksız tutumlar	Çocuğa şiddet	1
		Çocuğun gelişim özelliklerini bilmeme	1
		Çocuğu tanımama	2
	Direnc	Değişime direnc	9
		Doğruyu gizleme	1
		Sorunu reddetme	31
		Öğrenileni uygulamaya aktarmama	4
	PDR'ye ilişkin algılar	Gereksiz bulma	2
		Sihirli değnek	5
		Sorunlu öğrenciler gider	2
	Etkinlik planlaması	Mekan olmaması	1
		Etkinlik sürelerinin uzunluğu	1

Tablo 2'ye bakıldığında rehber öğretmenlerin bir kısmının katılım sorunlarından bahsettikleri görülmekle beraber bazıları özellikle baba katılımının olmamasını vurgulamaktadır. Örneğin; ilkökulda çalışan kadın bir katılımcı “*Sadece babalar okula gelmiyorlar. Hem çalıştıkları için hem çekindikleri için. Biraz Anadolu kültürü olduğu için çok işin içinde değiller. O gerçekten çok büyük sıkıntı. Çünkü dediğim gibi aile içerisinde yaşanan problemler genellikle babalardan kaynaklanıyor, onun için okula gelmeleri gerekiyor.*” sözleriyle baba katılımına vurgu yaparken “*İşte veli katılımının az olması veya bire bir görüşmelerde de bu konuyla alakalı en büyük sorunumuz katılımın az olması, bire bir görüşmelerde de isteksizlik olabiliyor aynı şekilde. Çağırduğumuz bir veli okula gelmeyebiliyor.*” sözleriyle ilkökul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı genel olarak ebeveyn katılımının az olmasından yakınmaktadır.

Çalışmaya katılan rehber öğretmenlerin ikisi ayrıca çalışan ebeveynlerin okul içindeki rehberlik hizmetlerine zaman bulamamaları nedeniyle katılamamalarını bir güçlük olarak görmektedir. Kadın ortaokul rehber öğretmeni bir katılımcı “*Okulumuzun çok büyük bir kısmı hem anne hem baba çalışıyor. O yüzden zaman konusunda sıkıntılar yaşıyoruz.*” sözleriyle bunu ifade etmektedir.

Tablo 2'ye bakıldığında rehber öğretmenlerin pek azının ebeveynin çocuğa karşı tutumlarından dolayı güçlük yaşadıklarını dile getirdikleri görülmektedir. Örneğin; ilkökul rehber öğretmeni erkek bir katılımcı “*Ayrıca çocuğuna şiddet uygulayan anne*

babalarla da karşılaşılıyor.” ifadeleriyle çocuğa karşı şiddet uygulayan ebeveynlerden bahsederken “Ama çocuğunu iyi tanımayan, onun olumlu ve olumsuz davranışları hakkında bilgi sahibi olmayan, çocuğunun bulunduğu yaş grubunu ve bu yaşta neler yaşadığını, içinde bulunduğu gelişim döneminin gereksinimlerinin neler olduğunu bilmeyen anne babalarımız var. Böyle anne babalar çocuklarını hayata hazırlamak konusunda onlara yeterli desteği sağlamıyorlar. Bu konuda zorlanıyoruz.” ifadesinde ilkokul rehber öğretmeni kadın katılımcı ebeveynlerin çocuğun özelliklerini tanımadığından bahsetmektedir.

Direnç kategorisinde en fazla üzerinde durulan konu ebeveynlerin çocuklarının sorunu reddetmeleridir. Bu durumu ilkokul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı şu sözleriyle dile getirmektedir: *“Durumu kabul etmeyerek yola çıkmaları, savunma mekanizması kullanmaları. Bazı ailelerde randevuya gelmeme, işi ciddiye almama, yaşanan olayı reddetme durumları var.”* Bununla birlikte bir katılımcının *“Geçen sene bir çocuk cinsel içerikli çok şey söylüyordu ve arkadaşlarına da teklifte bulunuyordu ama aileye söylendiği zaman benim çocuğum öyle şey yapmaz dediler ve bir türlü inandıramadık buna veliyi.”* sözleri de bu güçlüğü tanımlar niteliktedir.

Ebeveynlerle yaşanan güçlükler temasında ortaya çıkan diğer bir kategori de psikolojik danışma ve rehberlik servisine ya da hizmetine yönelik yanlış inançlardır. Bu durumu ilkokul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı *“Anne ve babalar çocuklarıyla ilgili herhangi bir problemle karşılaştıklarında PDR hizmetlerinin sihirli bir eli varmış da hemen düzelterekmiş algısı içinde oluyorlar.”* sözleriyle dile getirmektedir. Ortaokul rehber öğretmeni kadın bir katılımcı ise *“Farklı sosyokültürel özelliklere sahip olmalarından dolayı bazen anlamada güçlük. İş birliğinden kaçınmaları. Sevok ve yönlendirmede benim çocuğum deli mi, RAM uzak mı, gibi düşünceler.”* ifadesinde ebeveynlerin psikolojik danışma ve rehberliğe olan bakış açısından bahsetmektedir.

Rehber öğretmenlerin ebeveynler ile çalışırken karşılaştıkları güçlükler teması altında ifade ettikleri görüşler Direnç kategorisinde “Sorunu reddetme” bağlamında göze çarpmaktadır. Bunu Hizmetlere Katılım kategorisinde “Ebeveyn katılımı” ve Direnç kategorisinde “Değişime direnç” izlemektedir. Bu tema da elde edilen sorunlar bütün olarak değerlendirildiğinde rehber öğretmenlerin eğitim süreçlerine ebeveyn katılımı konusunda zorlandıkları, velilerin çocukları hakkında sorunu reddetme eğilimi içerisinde oldukları ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik hizmetlerine yönelik gereksiz bulma yönünde değil de gerçekçi olmayan algılara sahip oldukları görülmektedir.

3. Ebeveynlerle yaşanan güçlükler için çözüm önerileri

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan “Sizce anne babalarla yaşadığınız güçlükler ne olursa ortadan kalkar?” sorusu bu çalışmanın üçüncü temasını oluşturmaktadır. Katılımcıların ebeveynlerle çalışırken karşılaştıkları güçlükler için çözüm önerilerine ilişkin cevaplarının kategorileri ve kategorileri oluşturan kodlar Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Ebeveynlerle yaşanan güçlükler için çözüm önerileri

Tema	Kategori	Kod	f
Çözüm önerileri	Önerisi yok	Güçlükler ortadan kalkmaz	3
	Aile eğitimleri	Zorunlu olmalı	2
		Okullarda yapılmalı	20
		Evlilik öncesi yapılmalı	2
		Anne – baba okulu olmalı	5
		Müfredat içinde olmalı	1
	Baba katılımı	Mesai dışı etkinlikler	2
		Babalari bilinçlendirme	1
		İşyerlerinde eğitim	1
	Yanlış inançları düzeltme	PDR'ye ilişkin	11
		Anne-babalığa ilişkin	1
		Öğretmenlik mesleğine ilişkin	1
	Genel eğitim düzeyi	Eğitim seviyesi arttırılmalı	7
		Ebeveynin kitap okuması	2
	İş birliği	İdareci – öğretmen – rehberlik servisi iş birliği	4
	Rehber öğretmen	Kendini geliştirmeli	1
		İletişim becerisi kazanmalı	1
	Yasal düzenlemeler	Sınavın kaldırılması	1
		Maddi ihtiyaçların giderilmesi	3
		Devlet kontrolü	1
Güvenlik		1	

Tablo 3'e bakıldığında katılımcıların genellikle ebeveynlerle yaşanan güçlüklerin giderilmesi için aile eğitimini önerdikleri görülmektedir. Aile eğitimi önerenlerin büyük çoğunluğu bu eğitimlerin okullarda rehber öğretmen aracılığıyla verilmesini önermektedir. Bununla birlikte iki katılımcı bu eğitimlerin zorunlu olmasını isterken [Örneğin, *Madem çocukları okula zorunlu getiriyorlar. Onlar da aile eğitiminden zorunlu geçsinler. Yaptığımız bu eğitimleri zorunlu tutmalıyız. (kadın, ilkokul)*] katılımcıların birkaçı evlilik öncesi eğitim ya da ana-baba okulu gibi uygulamaların devlet tarafından yapılması gerekliliğinden bahsetmiştir. Kadın bir katılımcının " *Daha evlenmeden aslında anne baba eğitimi vermek gerekiyor. Belki anne baba değil de evlilik uyum seminerleri gibi. Kişisel olarak kendi özelliklerini öğrenmelerine yönelik. Mesela nişanlıyken eşinin kişilik tahlilini bilirse, birbirlerinin sevgi dillerini tanırlarsa daha bir farkındalıkla başlar evlilikleri. İleride daha rahat bir süreç yaşarlar.*" ifadesi bu kategoriye örnek olarak verilebilir.

Katılımcıların azı baba katılımını artırmaya yönelik öneri getirmişlerdir. Örneğin ilkokulda çalışan kadın bir rehber öğretmen *“Bu yüzden onları buraya çağırmak yerine bu eğitimler mevcut işyerlerine gidip verilse daha yararlı olabilir. Onlar buraya gelme konusunda sıkıntı yaşadıkları için eğitimler herkese verilmemiş oluyor.”* ifadesinde aile eğitimlerinin babaların işyerlerinde yapılabileceği ifade ederken diğer bir ilkokul rehber öğretmeni kadın katılımcı da *“Babaların da bir şekilde işin içine atılması lazım. Dediğim gibi belki hafta sonu eğitimleri, mesai dışı yapılan eğitimler ya da ev ziyaretleri olabilir.”* ifadesinde mesai dışı eğitim verilebileceğinden bahsetmektedir.

Rehber öğretmenlerin birkaçı çözüm önerisi olarak birtakım yanlış algıların düzeltilmesini vurgulamıştır. Buna örnek olarak ilkokulda çalışan kadın bir katılımcının *“Toplumda anlatılabilir yaparsak iş kolaylaşır ama tamamen ortadan kalkmaz. “Psikoloji” kelimesi daha sempatik hâle getirilmeli. Problemlili insanların çağırıldıkları yer olarak gördükleri için tepkililer.”* ifadesi veya kadın bir ilkokul rehber öğretmenin *“Bence toplumsal bir sorun var. Toplumsal olarak aile algısı değişmeli. Anne-babalar çocuğuma arkadaş gibi davranıyorum diyor ama anne-baba ağırlığı da olmalı. Bu güçlükleri ortadan kaldırmak için toplumsal olarak da bir şeyler yapılmalı. Hatta Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı belki bir şeyler yapmalı.”* ifadesi verilebilir.

Tablo 3'te görüldüğü gibi rehber öğretmenler ayrıca genel olarak eğitim düzeyinin artırılmasını *“Bu çok zor bir soru hakikaten çözüm anlamında. Yine de veli etkili diye düşünüyorum. Onları bir şekilde okula getirirsek, önemine inandırırız ya da toplumun kültür düzeyi yükselirse... Diyelim ki bütün anne babalar üniversite mezunu olursa eğer ama ben şimdi görüştüğüm velilerde eğitim düzeyi yüksek olanlarla olmayanlar farklı. Eğitim düzeyi yüksek olanlar daha çabuk kavıyorlar, daha çabuk uyguluyorlar önerileri. Herkesin eğitim düzeyi yükselirse, velilerin de eğitim düzeyi yükselirse bu sorun çözülmüş olur diye düşünüyorum. (Erkek, ilkokul)”* ifadeleriyle dile getirirken ebeveynlerin önce maddi ihtiyaçlarının giderilmesini ve ekonomik düzeyin artmasını da vurgulamaktadırlar. Buna örnek olarak ilkokul rehber öğretmeni kadın bir katılımcının *“Maddi açıdan eğitim açısından çok fazla eksiklik var. Öncelikle veliler maddi refaha kavuşturulmalı. Maddi kaygısı olan veli önceliğini çocuğa vermiyor doğal olarak. Bilgisiz ve bilinçsiz oluyor veliler. Okuma yazma bilmeyen veliler var. Öncelikle veliler eğitilmeli. Maddi sıkıttan kurtarılmalı ki çocuğuyla yeterince ilgilenibilsin.”* ifadesi verilebilir.

Rehber öğretmenlerin çok azının vurguladığı çözüm önerilerinden biri de rehber öğretmenin kendini geliştirmesidir. *“Bizim çok aktif, dinamik olmamız lazım ve sürekli kendi imkânlarımızla aldığımız eğitimlerin esasında çok güncel bir şekilde bize ulaşması lazım ki biz de bu alanda hizmeti daha kaliteli yapabilelim.”* ifadesinde ilkokul rehber öğretmeni erkek bir katılımcı bu kategoriye örnek oluşturmaktadır. Bununla birlikte rehber öğretmenler yaşanan güçlüklerin aşılması için iş birliğinin önemine dikkat çekmektedirler. Bu duruma örnek olarak ilkokul seviyesinde kadın rehber öğretmenin *“Onları bir şekilde iletişime ikna etmeye çalışmalıyız ama bu da sadece rehber öğretmene kalmıyor okuldaki diğer öğretmenlerle de iş birliği yapılmalıdır. İdarenin veliye bakış açısı çok önemlidir. Çünkü*

örneğin biz veliyi çok güzel ikna edebiliyoruz çocuğuyla ilgili adım atması gereken konuda ama bir öğretmenimizle yaptığı olumsuz bir görüşme bizim attığımız adımı 10 adım geri çekebiliyor. Yani iş birliği ve tutarlılık çok önemli.” ifadesi verilebilir.

Rehber öğretmenlerin ebeveynler ile çalışırken karşılaştıkları güçlükler için çözüm önerileri temasında Aile eğitimleri kategorisinde aile eğitimlerine katılımın “Zorunlu olmalı” önerisi ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri’ne ilişkin yanlış inançların düzeltilmesine yönelik çalışmalar yapılması, “Eğitim seviyesi artırılmalı” ve “İdareci- Öğretmen-Rehberlik servisi iş birliği” önerileri de dikkati çekmektedir.

4. Ebeveynlerin temel ihtiyaçları

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan “Sizce anne babaların temel ihtiyaçları nelerdir?” sorusu bu çalışmanın dördüncü temasını oluşturmaktadır. Katılımcıların ebeveynlerin temel ihtiyaçlarına ilişkin cevaplarının kategorileri ve kategorileri oluşturan kodlar Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Ebeveynlerin temel ihtiyaçları

Tema	Kategori	Kod	f
İhtiyaçlar	Eğitim ihtiyacı	Aile içi iletişim	11
		Eşler arası iletişim	1
		Anne – baba tutumları	9
		Genel eğitim düzeyinin yükseltilmesi	4
		Gelişim dönemi özellikleri	12
		Ebeveyn becerileri	6
		Problem çözme	1
		Değerler eğitimi	1
	Ruh sağlığı hizmeti ihtiyacı	Aile danışmanlığı	1
	Maddi ihtiyaç	Ekonomik ihtiyacın giderilmesi	4
		Nüfus planlaması	1
	Farkındalık	Çocuğunu tanıma	1
		Kendini tanıma	1
	Kendini geliştirme	Kitap okuma	3
		Bireysellikten uzaklaşma	1

Rehber öğretmenlere göre ebeveynlerin temel ihtiyaçlarına bakıldığında eğitim ihtiyacında genellikle çocukların gelişim özelliklerini bilme ihtiyacı dile getirmiştir. Buna örnek olarak ortaokul rehber öğretmeni iki kadın katılımcının “*Bu her gelişim dönemi için anaokulunda çalışıyorsanız farklı, ilkokulda çalışıyorsanız farklı. Ben ortaokulda*

çalışıyorum ergenlik dönemi özelliklerini sürekli anlatıyorum, bu noktada neler yapılabilir ergeni nasıl karşımıza almadan onun yanında yürüyerek çözebiliriz. Bu konuda desteklemeye çalışıyorum ama farklı dönemlerde farklı desteklemeler gerekiyor.” veya “Biz eskiden ortaokula giderken böyle miydik? Biz liseye giderken böyle miydik? Hâlâ geçmişe yönelik yaşıyorlar. Yani günümüzdün koşullarını görmek istemiyorlar. Günümüz yaşantısını kabul etmek istemiyorlar. Çatışma yaşıyorlar. Demin de bahsettim. Ergenliğin getirdiği sorunlardan bahsediyorum veli hâlâ bana bağıyor diyor. Demiyor ki bunu ergenlikten yaşıyormuş.” ifadeleri verilebilir. Bununla birlikte aile içi iletişim de bazı rehber öğretmenler tarafından “İletişimle ilgili çok büyük sıkıntıları var. Çocuklarla nasıl iletişim kuracaklarını bilmiyorlar.” ifadesinde olduğu gibi dile getirilmiştir.

Ailelerin kendilerine yönelik olarak ruh sağlığı hizmeti alması gerekliliği sadece bir katılımcı tarafından aile danışmanlığı koduyla ifade edilirken bir katılımcı da ebeveynlerin önce kendilerini tanımalarından bahsetmiştir. Bununla birlikte katılımcıların azı ebeveynlerin kitap okuyarak kendilerini geliştirmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Buna örnek olarak erkek ilkökul rehber öğretmenin “Ayrıca anne babalar kitap okuma alışkanlığına sahip olmalıdır. Bu eğitimlere katılmasa bile çocuk geliştirme sanatı ile ilgili kitaplar okuyarak -Aa, bak ben bunları yapmalıyım!- diyerek kendilerini yetiştirmeleri gerekiyor.” ifadesi verilebilir.

Rehber öğretmenlerin okul ortamında ebeveynler ile çalışırken ebeveynlerin temel ihtiyaçlarını neler olarak tanımladıklarını amaçlayan temaya verdikleri cevaplar “Eğitim ihtiyacı” kategorisinde yoğunlaşmaktadır. Ardından yine bu kategoride “Anne-baba tutumları”, “Gelişim dönemleri” ve “Ebeveynlik becerileri” ön plana çıkmaktadır. Ekonomi kaynaklı sorunlar, eğitim ihtiyacı ile ilişkili sorunları takip etmektedir.

Tartışma

Bu araştırmada rehber öğretmenlerin ebeveynlerle okul ortamında çalışırken ihtiyaçlarını ne olarak belirlediklerinin, ebeveynlere ne gibi hizmetler sunduklarının, ebeveynlerle çalışırken ne tür güçlüklerle karşılaştıklarının ve çözüm önerilerinin neler olduğunun belirlenmesi amaçlanmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde gerçekleştirilen faaliyetler genel olarak değerlendirildiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu Bilgi Verme faaliyetleri kapsamında “seminer” çalışması yaptıklarını ifade etmektedir. Ardından Bilinçli Farkındalık kategorisinde “aile eğitimi” faaliyetlerinin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Bu çalışmaları Bireyi Tanıma/Müdahale planı kategorisinde “ebeveynlerden biri ile görüşme”, “ev ziyaretleri” ve “veli toplantıları” izlemektedir. Ebeveynler ile çalışırken karşılaştıkları güçlükler teması altında ifade ettikleri görüşler Direnç kategorisinde “Sorunu reddetme” bağlamında göze çarpmaktadır. Bunu Hizmetlere Katılım kategorisinde “Ebeveyn katılımı” ve Direnç kategorisinde “Değişime direnç” izlemektedir. Çözüm önerileri temasında Aile eğitimleri kategorisinde aile eğitimlerine katılımın “Zorunlu olmalı” önerisi ön plana çıkmaktadır. Diğer taraftan Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri’ne ilişkin yanlış inançların düzeltilme-

sine yönelik çalışmalar yapılması, “Eğitim seviyesi arttırılmalı” ve “İdareci- Öğretmen-Rehberlik servisi iş birliği” önerileri verilmiştir. Ebeveynlerle çalışırken temel ihtiyaçlar Eğitim ihtiyacı kategorisinde yoğunlaşmaktadır. Buna ek olarak “Anne-baba tutumları”, “Gelişim dönemleri” ve “ebeveynlik becerileri” ön plana çıkmaktadır. Ekonomi kaynaklı sorunlar eğitim ihtiyacı ile ilişkili sorunları takip etmektedir.

Çam (2010)’a göre eğitim ortamlarında okul rehberlik ve psikolojik danışma servislerinin sunduğu 12 hizmet alanı vardır. Çalışmanın bulgularına bakıldığında rehber öğretmenlerin bu hizmet alanlarının altısını ebeveynlere yönelik olarak gerçekleştirdiği görülmektedir. Ebeveynlerle çalışırken, rehber öğretmenlerin büyük çoğunluğunun bilgi verme ve çevre ve aile ile ilişkiler alanlarında hizmet sundukları görülmektedir. Bu bulgu literatürdeki diğer çalışmalarla (Aslan ve Güven, 2019; Yüksel-Şahin, 2008) benzer niteliktedir. Tagay ve Çakar (2017) da çalışmalarında rehber öğretmenlerin ailelere verdikleri hizmetlerin sırasıyla konsültasyon, seminer ve bilgilendirme olduğunu ortaya koymuşlardır. Ebeveynlerle çalışırken özellikle bireysel görüşmeler ve aile eğitimlerinin düzenlenmesi beklenen bir durumdur. Bununla birlikte rehber öğretmenlerinin grup çalışması, bülten ve pano hazırlama gibi yöntemleri çok az kullandıkları görülmektedir. Daha ekonomik olarak daha fazla ebeveyne ulaşmaya imkan veren bu yöntemlerin de rehber öğretmenler tarafından uygulanması önemli görülmektedir.

Rehber öğretmenlerin yaşadıkları güçlükler içerisinde sıklıkla ebeveynin sorunu reddetmesinden ve ebeveyn katılımının sağlanamamasından bahsettikleri görülmektedir. Literatüre bakıldığında özellikle engelli ya da gelişimsel bozukluğu olan çocuklarda ebeveynlerin çocuklarında olan sorunları reddetme düzeylerinin çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte yapılan çalışmalar (Abrams ve Goodman, 1998; Svarstad ve Lipton, 1967), ebeveynin sorunları reddediş nedeninin uzmanlarla yaptıkları görüşmelerle ilgili olduğunu koymuşlardır. Buna göre, yapılan görüşmede sorun ile ilgili daha net, açık ve somut bilgiler aldıklarında ebeveynlerin sorunu reddetme olasılıkları düşmektedir (Abrams ve Goodman, 1998; Svarstad ve Lipton, 1967). Diğer bir ifade ile ebeveynin uzman tarafından belirtilen sorunu reddetmesi sıklıkla rastlanan bir davranış olmakla beraber bu güçlüğü aşmanın sorumluluğu psikolojik danışmandadır.

Ebeveynlerle çalışırken yaşanan güçlükler içinde iş birliğinden bahsedilmesi literatürdeki diğer bulgularla (Aslan ve Güven, 2019) benzerdir. Hatunoğlu ve Hatunoğlu (2006) çalışmalarında rehber öğretmenlerin okul idaresi ve sınıf rehber öğretmenlerinden yeterli yardım ve desteği alamadıklarını belirtirken benzer şekilde Karataş ve Şahin-Baltacı (2013) bazı rehber öğretmenlerin iş birliğini yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir.

Çalışmanın diğer bir bulgusu ise ebeveynlerle çalışılırken onların psikolojik danışma ve rehberlik alanına ilişkin yanlış inançlarının ya da algılarının çalışmayı güçleştirdiğidir. Bununla beraber rehber öğretmenler çözüm önerisi olarak da bu algıların düzeltilmesi gerekliliğini ifade etmişlerdir. Tagay ve Çakar (2017) çalışmalarında reh-

ber öğretmenlerin kendilerine yönelik çeşitli önyargıların olduğunu ifade ettiklerini ortaya koymuşlardır. Bu çalışmanın bulgularına benzer şekilde rehber öğretmenler, rehberlik hizmetlerinin gereksiz olduğu inancı ve sihirli değnek gibi inançların olduğunu belirtmişlerdir. Diğer bir ifade ile rehber öğretmenler kendilerine yönelik yanlış algıların olduğunu düşünmekte ve bu algıların ebeveynlerle çalışmayı güçleştirdiğini ifade etmektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerde olan bu algıların giderilmesi ebeveynlerin rehberlik hizmetine daha çok başvurmalarını veya verilen hizmetlere karşı gerçekçi beklentilerde olmasını sağlayabilecektir.

Rehber öğretmenler ebeveynlerin sıklıkla eğitime ihtiyaçları olduklarını dile getirmiş ve özellikle çocukların gelişim özelliklerine yönelik eğitimlerin düzenlenmesi gerekliliğini savunmuşlardır. Çelenk (2003) de ailelere verilmesi gereken eğitimlerin içerisinde çocuğun gelişim özellikleri olmasını; Aslan ve Güven (2019) okul psikolojik danışmanlarının ergenlik dönemi ve özellikleri konusunda eğitim verdiklerini belirtmektedirler. Dolayısıyla rehber öğretmenlerin ebeveynlerin çocuklarının gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olmalarına ihtiyaç duyduklarını belirtmesi diğer çalışmalarla da desteklenen bir bulgudur.

Sonuç ve Öneriler

Çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde rehber öğretmenlerin ebeveynlerle çalışırken seminer, aile eğitimi ve bireysel görüşme uygulamalarından yararlandıkları görülmektedir. Bununla birlikte rehber öğretmenlerin ebeveynlerle çalışırken yaşadıkları güçlüklerin başında sorunu reddetme ve ebeveyn katılımının sağlanması konuları gelmektedir. Çözüm önerisi olarak ise okullarda aile eğitimlerinin yapılması gerektiğini ve özellikle psikolojik danışma ve rehberliğe karşı yanlış algıların düzeltilmesi gerektiğini belirtmektedirler. Son olarak rehber öğretmenler ebeveynlerin özellikle çocuklarının gelişim dönemi özellikleri ve aile içi iletişim konularında eğitim ihtiyaçları olduklarını dile getirmişlerdir.

Tüm bu bulgulardan hareketle okullarda çalışan rehber öğretmenlere ebeveynlerle çalışırken özellikle çocuklarının yaşadıkları güçlükleri ebeveynlere net bir şekilde tanımlamaları, katılımı arttırmak için aile eğitimleri gibi uygulamalar yapmaları önerilebilir. Aynı zamanda ebeveynlerin psikolojik danışmaya ilişkin yanlış algılarının düzeltilmesi için kamu spotları hazırlanabilir. Rehber öğretmenlerin yaşadıkları güçlüklerden yola çıkılarak psikolojik danışman eğitimcilerine lisans programlarında özellikle ebeveynlerle çalışmaya dair konuların işlenmesi önerilebilir. Bununla birlikte lisans programlarında ebeveynlerle görüşmenin nasıl yapılacağı, aile eğitimlerinin nasıl düzenleneceği gibi konuların ders içeriklerine eklenmesi yaşanan güçlükleri azaltabilecektir.

Kaynakça

- ABRAMS, E. Z., ve GOODMAN, J. F. (1998). Diagnosing developmental problems in children: parents and professionals negotiate bad news. *Journal of Pediatric Psychology*, 23(2), 87-98.
- AKBABA ALTUN, S. (2009). İlköğretim öğrencilerinin akademik başarısızlıklarına ilişkin veli, öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi. *İlköğretim Online*, 8(2), 567-586.
- AMERICAN SCHOOL COUNSELOR ASSOCIATION (ASCA) (2016). **ASCA Position Statements**. 20.04.2019 tarihinde <https://www.schoolcounselor.org/asca/media/asca/positionstatements/positionstatements.pdf> adresinden alındı.
- ARKAN, B., ve ÜSTÜN, B. (2010). Ebeveyn eğitim programlarını değerlendirme rehberi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemsirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 3(2), 102-107.
- ASLAN, A. M., ve GÜVEN, M. (2019). Okul Psikolojik Danışmanlarının Ailelerle Yürüttükleri Konsültasyon Çalışmaları. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(52), 109-148.
- BRYAN, J. (2005). Fostering educational resilience and achievement in urban schools through school-family-community partnerships: School counselors' roles. *Professional School Counseling*, 8, 219-227.
- BRYAN, J. ve HOLCOMB-MCCOY, C. (2007). An examination of school counselor involvement in school-family-community partnerships. *Professional School Counseling*, 10(5), 441-454.
- CAMPBELL, C. A. ve DAHIR, C.A. (1997) **Sharing the vision: The national standart for school counsling programs**. Alexandria, VA: American School Counselors Association.
- CASTRO, M., EXPÓSITO-CASAS, E., LÓPEZ-MARTÍN, E., LIZASOAIN, L., NAVARRO-ASENCIO, E., ve GAVIRIA, J. L. (2015). Parental involvement on student academic achievement: A meta-analysis. *Educational research review*, 14, 33-46.
- ÇAM, S. (2010). Okullarda rehberlik hizmet alanları-birimleri, *Psikolojik Danışma ve Rehberlik* içinde. (Ed. Gürhan Can). Pegem Akademi, Ankara.
- ÇELENK, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim online*, 2(2), 28-34.
- EPSTEIN, J. L. ve VAN VOORHIS, F.L. (2010). School Counselors' Roles in Developing Partnerships with Families and Communities for Student Success. *Professional School Counseling*, 14(1), 1-14.
- EPSTEIN, J. L. (1995). School/family/community partnerships: Caring for the children we share. *Phi Delta Kappan*, 76(9), 701-712.
- EPSTEIN, J. L., ve SHELDON, S. B. (2002). Improving student behavior and school discipline with family and community involvement. *Education And Urban Society*, 35(4).
- HATUNOĞLU, Y., ve HATUNOĞLU, Y. (2006). Okullarda verilen rehberlik hizmetlerinin problem alanları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 14(1), 333-338
- HORNBY, G. (2011). **Parental Involvement in Childhood Education Building Effective School-Family Partnerships**. Springer, London.

- HSIEH, H. ve SHANNON, S. E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), 1277-1288.
- IHLAMUR, Ş. (2017). *Üstün yetenekli çocuklara sahip ailelerin danışmanlık ihtiyaçlarının saptanması*. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- JEYNES, W. H. (2011). **Parental Involvement and Academic Success**. Routledge, Taylor & Francis, New York.
- JEYNES, W. H. (2015). A meta-analysis: The relationship between father involvement and student academic achievement. *Urban Education*, 50(4), 387-423.
- KARATAŞ, Z. ve ŞAHİN-BALTACI, H. (2013). Ortaöğretim kurumlarında yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine yönelik okul müdürü, sınıf rehber öğretmeni, öğrenci ve okul rehber öğretmenin (psikolojik danışman) görüşlerinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 427-460.
- MCDAVIS, R. J., NUTTER, R. N., ve LOVETT, P. (1982). Counseling needs of handicapped students and their parents. *The School Counselor*, 29(3), 232-238.
- MERRIAM, S. B. (2013). *Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- MRVAR, P. G. ve MAZGON, J. (2017). The role of the school counsellor in school–community collaboration: the case of slovenia. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education*, 5(1), 19-29.
- ÖZABACI, N., SAKARYA, N., ve DOĞAN, M. (2008). Okul yöneticilerinin okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Balikesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(19), 8-22.
- ÖZEKE-KOCABAŞ, E. (2016). Eğitim sürecinde aile katılımı: dünyada ve Türkiye'deki çalışmalar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 143-153.
- ÖZTABAK, M. Ü. (2018). Özel/Üstün Yetenekli Çocukların Ailelerine Yönelik Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori Ve Uygulama*, 9(17), 79-106.
- PATRIKAKOU, E. N. (2008). **The Power Of Parent Involvement: Evidence, Ideas, and Tools For Student Success**. Academic Development Institute, Lincoln.
- SVARSTAD, B. L., ve LIPTON, H. L. (1967). Informing parents about mental retardation: a study of professional communication and parent acceptance. *Social Science & Medicine*, 11(11-13), 645-651.
- TAGAY, Ö., ve SAVI-ÇAKAR, F. (2017). Okullarda yürütülen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin okul psikolojik danışmanlarının görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 1168-1186.
- TATLILIOĞLU, K. (2011). Rehberlik ve psikolojik danışmanlık servisinden beklentiler üzerine bir araştırma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1) 79-102.

- TEZEL-ŞAHİN, F. ve ÖZBEY, B. U. S. (2007). Aile eğitim programlarına niçin gereksinim duyulmuştur? **Aile ve Toplum**, 9(3), 7-12.
- TOGAY, A., ve GÜÇRAY, S. S. (2018). Zihinsel Yetersizliği Olan Bireylerin Aileleri ve Psikolojik Danışma: Bir Derleme Çalışması. *HAYEF: Journal of Education*, 15(1), 43-62.
- YILDIRIM, A. ve ŞİMŞEK, H. (2016). **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri** (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- YODER, J. R. ve LOPEZ, A. (2013). Parents' Perceptions of Involvement in Children's Education. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 30, 415-433.
- YÜKSEL-ŞAHİN, F. (2008). Ortaöğretimdeki öğrenci görüşlerine göre Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) hizmetlerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-26.

